

УДК 811.134.2

Стаття надійшла до редакції [Article received] – 25.07.2023 р.

Фінансування [Financing] – самофінансування [self-financing]

Перевірено на плагіат [Checked for plagiarism] – 27.07.2023 р.

Оригінальність тексту [The originality of the text] – 98.95 %

<http://doi.org/10.17721/2663-6530.2023.44.04>

НЕОЛОГІЗМИ В ІТАЛІЙСЬКІЙ МОВІ ЯК СОЦІОЛІНГВІСТИЧНЕ ЯВИЩЕ

Анастасія Олегівна Селіверстова (м. Київ, Україна)

nastasiiia.s13@gmail.com

асистент кафедри романської філології

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

(Міністерство освіти і науки України)

01601, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 14

Безперервний розвиток мови сприяє появі нових лексичних одиниць. Протягом останнього часу в італійській мові з'явилося чимало неологізмів, що було зумовлено появою нових технічних термінів чи лексичних одиниць соціальних мереж. У статті розглядається соціолінгвістичний аспект неологізмів італійської мови. Зазначено особливості класифікації неологічних одиниць, наведено варіанти походження неологізмів. Також зазначено, що частина неологізмів є запозиченою з англійської чи інших мов, частина формується за допомогою способів словотвору. У роботі розглядаються дві основні групи неологізмів – комбінаторні та семантичні, наводяться приклади до кожної із груп.

Ключові слова: неологізм, неологічна одиниця, запозичення, семантичні неологізми, комбінаторні неологізми.

(Актуальні питання соціолінгвістики [Aktual'ni pytannja sociolingvistyky])

Неологізми в італійській мові як соціолінгвістичне явище (Українською) [Neolohizmy v italiiskii movi yak

sotsiolinhvistychnye yavyshe]

© Селіверстова А. О. [Seliverstova A. O.], nastasiiia.s13@gmail.com

NEOLOGISMS IN THE ITALIAN LANGUAGE AS A SOCIOLINGUISTIC PHENOMENON

Anastasiia O. Seliverstova (Kyiv, Ukraine)

nastasiia.s13@gmail.com

Assistant at Romance Philology Department,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
(Ministry of Education and Science of Ukraine)
14 Taras Shevchenko Blvd., Kyiv, Ukraine, 01601

The continuous development of the language contributes to the emergence of new lexical units in it. The article is devoted to neologisms of Italian language. During the last time, a lot of new neological units appeared in the Italian language, which was due to the development of new technical terms or lexical units of social networks. Pretty often there are words in the language with a synonymous meaning, but borrowings and neologisms make the description more accurate or modern. The article describes studying the sociolinguistic aspect of Italian neologisms. The peculiarities of the classification of neologisms are indicated, and the options of the origin of neologisms are given. It is also noted that some neologisms are borrowed from English or other languages, while others are formed using word formation methods. The article examines two main groups of neologisms – combinatorial and semantic. The examples for each of the groups are given and explained. Moreover, it is mentioned how neologisms appear in dictionaries and become official lexical units.

Key words: neologism, neologism unit, borrowing, semantic neologisms, combinatorial neologisms.

Вступ. Мова як живий організм зазнає безперервного розвитку відповідно до змін у суспільстві, науковому прогресі та діяльності людини. Таким чином утворюються нові слова для вираження певних понять, наприклад, нових технічних термінів чи лексичних одиниць соціальних мереж. Нові слова називаються *неологізмами*, і з часом вони або стають частиною словникового запасу мови, або зникають після певного періоду використання.

Питанню дослідження неологізмів у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві присвячено значну кількість робіт. Це праці Т. де Мауро, М. Дардано і П. Тріфоне [6], Л. Гілберта, Дж. Верарді, М. Кабре, Дж. Адамо та В. Делла Валле [3; 4], А. Москаленка, І. Шашкіна, К. Ленця, Т. Черданцевої та інших. Науковці по-різному підходять до вивчення неологізмів і розглядають їх у різних аспектах.

Метою статті є розгляд неологізмів як явища соціолінгвістики у сучасній італійській мові. **Об'єктом дослідження** виступають неологічні одиниці, що з'явилися протягом останнього десятиліття.

Основний зміст. Переважання іноземної мови як мови міжнаціонального спілкування також впливає на виникнення запозичень та неологізмів. Не завжди подібні слова використовуються за потребою: часто в мові існує лексика із синонімічним значенням, але запозичення дають змогу зробити опис більш точним чи сучасним.

Неологізми – це, як правило, нові слова чи вирази, які не належать до лексичного корпусу мови. Це слова, утворені шляхом деривації або словоскладання, адаптовані з іншої мови, або утворені з грецьких чи латинських елементів [8]. До них відносяться переважно технічні, наукові та інші галузеві терміни [8].

Слово неологізм утворено на основі грецького прикметника *neos* (новий) та іменника *logos* (слово, вираз) на позначення нового слова чи виразу відповідно до правил словотвору, характерних для лексичної системи мови; однак вони не зареєстровані у словниках [3, с. 95]. Вживання терміна *néologisme* у французькій філології в 1734 році мало, насамперед, негативне значення і трактувалося як «звичка вживати нові слова», але вже в 1726 році *Dictionnaire néologique à l'usage des beaux esprits du siècle* абата П'єра-Франсуа Гюйо Дефонтена у самій назві демонструє використання прикметника *neologique* (неологічний) а також вперше використовує іменник *neologue* (неолог, той, хто вживає нові слова) [4, I]. Ці та інші форми тієї самої лексичної сім'ї – включно з *néologie* (неологія, утворення неологізмів) – виражали переважаючу тенденцію в культурі XVIII століття: сприйняття неології як мистецтва формування нових слів для зображення прогресу ідей, але також вороже ставлення до зловживання неологізмами, оскільки вони вважалися марними лексичними утвореннями. З французької

(Актуальні питання соціолінгвістики [Aktual'ni pytannja sociolingvistyky])

Неологізми в італійській мові як соціолінгвістичне явище (Українською) [Neolohizmy v italiiskii movi yak sotsiolinhvistychnе yavyshe]

© Селіверстова А. О. [Seliverstova A. O.], nastasiia.s13@gmail.com

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

мови, яка на той час панувала в Європі, вся словесна констеляція поширювалася на інші європейські мови. Перша іспанська документація датується періодом між 1765 і 1783 роками, тоді як перше підтвердження вживання терміна *неологізм* в італійській мові міститься у двох томах *Nouveau dictionnaire francais-italien* Франческо д'Альберті ді Віллануова, опублікованому в Парижі та Марселі в 1771 і 1772 відповідно. Приналежність до англійської мови терміна *неологізм* було засвідчено в 1800 році, але прикметник *неологічний* існував та використовувався вже в 1754 році [4, I].

Довгий час літературна традиція впливала на італійську мову, яка могла повністю існувати без неологізмів. Але з появою нових понять, предметів та явищ неологізми стали необхідністю. Зараз італійці навряд чи обійдуться без таких слів, як *splendastico* – чудовий і фантастичний (*splendente* + *fantastico*), *pizzorante* – ресторан і піцерія одночасно (*pizzeria* + *ristorante*), *ecocasa* – екологічний будинок (*ecologia* + *casa*).

Мовна практика доводить, що основним фактором у сприйнятті лексичних новоутворень у сучасній італійській літературній мові, їх поширенні, апробації та адаптації до масової свідомості читачів є певне оновлення та їхнє стилістичне забарвлення. Лексичні зміни у словниковому складі сучасної італійської мови викликають занепокоєння деяких італійських дослідників, які стверджують, що певні вирази та новотвори проникають у свідомість мовця і в повсякденну мову, роблячи її біднішою і багатшою водночас [1, с. 274–277].

Неологізм може бути словом іншомовного походження, прийнятим як воно є (наприклад, *camping* або *weekend* – англійські слова) або адаптованим (наприклад, *bistessa* від англ. *beefsteak*). Неологізм також може бути словом, похідним від італійського слова, яке вже існувало раніше, за допомогою префіксів, суфіксів або інших способів словотворення (наприклад, *lottizzare*) [6, с. 635].

Неологічні одиниці можуть вводитися в ужиток наступними шляхами:

1) через кальки на моделі слів, які вже існують в італійській мові (*apericena*, *anonimizzare*, *mostrificare*, *salvaeuro*);

2) бути запозиченими з інших мов та адаптовані у фонологічному та морфологічному плані (*bullying* від англ. *bullyism*, *burocratese* від англ. *bureaucratese*, *bistecca* від англ. *beefsteak*);

3) через перекладацькі кальки (*lavaggio del cervello* від англ. *brainwashing*, *postverità* від англ. *post truth*);

4) через семантичні кальки, які Де Мауро визначив як неосемії [7], де слово, що вже існує, набуває нових значень, зазвичай під впливом іншої мови. Таким чином, дієслово *realizzare* стає синонімом до слова «розуміти», за аналогією з англійським *realize* [6, с. 635]. Також нещодавно поширилося використання слова зі зменшувально-пестливим суфіксом *faccina*, особливо в сфері ІТ, де сьогодні воно передає значення з англійської мови – емотікон або смайлик (тобто маленьке зображення, яке використовується в електронних повідомленнях для вираження настрою відправника). Однак неосемії, якщо вони так визначені, можливі навіть без стороннього впливу; вони можуть бути просто зумовлені новим явищем у повсякденній реальності, як це сталося зі словом *girotondo*, яке від початкового значення дитячої гри в політичній та публіцистичній сфері набуло значення специфічної демонстрації протесту.

Неологізми поділяються на дві групи: комбінаторні та семантичні неологізми.

Комбінаторні неологізми (*neologismi combinatori*) – це неологізми, утворені поєднанням словотвірних елементів. Як зазначає Паоло Цоллі, найбільш поширеними способами утворення нових слів є саме префіксація та суфіксація [11, с. 107]. Яскравими прикладами можуть бути наступні слова:

- *biciclettare* - кататися на велосипеді (*bicicletta* - велосипед + суфікс *are*);
- *lottizzare* – розділяти на частини (*lotto* – ділянка + суфікс *-izzare*);
- *apparrucchiare* – йти до перукаря (*parrucchiera* - перукар + префікс *a* + суфікс *are*).

Як видно з наведених прикладів, одним із найпродуктивніших суфіксів, який бере активну участь в утворенні нових слів в італійській мові, є дієслівний *-are*. Проте варто також сказати, що більшість неологізмів, утворених за допомогою цього суфікса, є запозиченнями з англійської та, як

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

правило, стосуються соціальних мереж, наприклад: *twiterrare* [14], *photoshoppare* [13], *googlare*, *skypare* [12].

За останні роки технологічний прогрес зробив багато кроків уперед, що стало передумовою виникнення нових слів і в італійській мові. До вжитку почали входити запозичені з інших мов, насамперед англійської, слова, зокрема: *chattare* (англ. chat) – чатитися, *selfare* (англ. selfie) – робити селфі, *bannare* (англ. ban) – банити, забороняти, *spoilerare* (англ. spoil) – спойлерити, передчасно розкривати сюжет фільму чи книги, *lollare* (англ. LOL – Lots Of Laughing) – сильно сміятися, *skippare* (англ. skip) – пропускати тощо.

Відповідно до Дардано і Тріфоне, варто зазначити, що простий мовець, маючи в своєму розпорядженні основне слово і володіючи компетенцією механізмів мови, може зрозуміти і створити цілий ряд комбінаторних неологізмів [6, с. 635]. Очевидно, що не всі слова, що можуть бути утворені за допомогою механізмів словотвору, вживаються у мовленні. Ми говоримо про комбінаторні неологізми, навіть якщо два або більше слів об'єднуються під стійкою парадигмою. Деякі лінгвісти виділяють ці слова в окрему групу неологізмів, що називається *unità politematiche*, коли два слова, об'єднуючись у словосполучення, набувають зовсім нового значення.

Власне, таким чином були утворені наступні неологізми: *lotta di classe*, *tempo pieno*, *area di parcheggio*, *sevizio pubblico*, *anima gemella*.

До комбінаторних неологізмів також можна віднести слова, утворені злиттям двох слів, фактично – за допомогою способу словоскладання:

- *apericena* (aperitivo + cena) – аперитив, що повільно перетворюється на вечерю;
- *stupendastico* (stupendo + fantastico) – неймовірний та фантастичний водночас;
- *silenzitudine* (silenzio + solitudine) – спокій, тиша та самотність;
- *squisilizioso* (squisito + delizioso) – чудовий на смак;
- *pazzurdo* (pazzo + assurdo) – божевільний та абсурдний водночас;
- *pizzorante* (pizzeria + ristorante) – ресторан-піцерія.

Семантичні неологізми (*neologismi semantici*) – це слова, що змінюють своє значення, проте написання залишається незмінним. Доречними прикладами можуть слугувати наступні слова:

• *navigare* (означає плавати, ходити в плавання) набуває нового значення у словосполученні *navigare in Internet* (блукати просторами інтернету) [9, с. 564];

• *orchestrare* (писати ноти для інструментів оркестру) також отримало нове значення, вживаючись у словосполученнях *orchestrare un'azione politica, una campagna elettorale* (проводити політичну діяльність, організовувати виборну кампанію) [6, с. 635];

• *vocale* (голосна літера) набуло нового значення у соціальних мережах і тепер вживається у ролі голосового повідомлення, як-от: *Ho ricevuto il tuo vocale*;

• *chiocciola* (равлик) – ще один неологізм, що утворився завдяки соціальним мережам *la chiocciola dell'indirizzo e-mail* (символ, який вживається на позначення електронної пошти).

Серед семантичних неологізмів достатньо яскравим прикладом є також слово *amicizia*, яке ми знаємо у значенні дружби. Натомість у 2019 році словник додав нове значення слова *amicizia* "дружба: відносини, які встановлюються між двома користувачами Facebook, коли вони висловлюють взаємну згоду на обмін контентом у своєму профілі" [10].

Окрім цього, як приклад можна навести слово *virale*. Взагалі цей прикметник довгий час стосувався медичної сфери, оскільки йшлося про вірус, щось, що стосується вірусу. Як відомо, вірусні захворювання дуже заразні – власне, саме тому слово *virale* набуло нового значення слова: те, що має тенденцію до поширення, поширене в мережі мільйонами користувачів.

Натомість L'Enciclopedia Italiana пропонує дещо іншу класифікацію: фактично, вона також говорить про семантичні неологізми, які виникають шляхом додавання нового значення до вже існуючого слова, і таким чином змінюється їх значення від інших неологізмів, які називаються лексичними [8]. В енциклопедії також згадуються так звані синтаксичні неологізми, які є більш-менш складними синтагмами; але це не окремі слова.

Як уже було зазначено вище, не всі нові слова фіксуються словниками. Для того, щоб слово стало неологізмом, недостатньо його просто вигадати та почати вживати; необхідно, щоб його вживання, незалежно від того, добре воно звучить чи ні, поширилося і стало де-факто частиною мови суспільства [5, с. 52]. Фіксацією таких лінгвістичних явищ в італійській мові займається

Accademia della Crusca. Після закінчення кожного календарного року на офіційному сайті Академії публікується список «нових слів», які увійшли до сучасної італійської мови за вказаний період.

Зокрема, за 2022 рік Accademia della Crusca включила до свого складу наступні лексичні одиниці:

Identità digitale – електронний та IT-інтерфейс людини, створений на основі ідентифікаційних даних, що дозволяє йому виконувати операції щодо взаємодій з державними установами в мережі (або в електронному вигляді); будь-яке комп'ютерне уявлення особистості.

Phygital – все те, що поєднує у собі фізичні та віртуальні об'єкти у комунікаційному просторі.

Memare – створювати, розповсюджувати та ділитися мемами; перетворити щось (зображення, відео тощо) на мем [2].

У цілому, поява та вживання таких неологізмів свідчить про те, що мова не уповільнюється та не зупиняє свій розвиток, однак навпаки, вона живе та розвивається.

Висновки. Кожна мова поповнює свій лексичний склад, розвивається та змінюється. Як бачимо з наведеного вище, італійська мова не є винятком, оскільки утворення неологізмів є достатньо активним процесом. Нові лексичні одиниці з'являються різними способами – частина є запозиченою з англійської чи інших мов, частина формується за допомогою способів словотвору. Однак у будь-якому випадку неологізми активно входять в ужиток та ще раз доводять, що мова – це складна динамічний організм, який постійно розвивається із суспільством та відображає усі зміни, що з'являються у сферах людської діяльності.

Література:

1. Яковенко, О. І. Дослідження проблеми визначення поняття “термін”. *Мовні і концептуальні картини світу* 14, 263 н. 2 (2004): 274–277.
2. Accademia della Crusca, <https://accademiadellacrusca.it/it/lingua-italiana/parole-nuove/> (Дата звернення 4.10.2023).
3. Adamo, Giovanni e Valeria Della Valle. *Le parole del lessico italiano* (Roma: Carocci, 2018).

4. Adamo, G., Della Valle, V., Neologismi, Ist. *Enciclopedia Italiana* (Vicenza, 2009).
5. Cardinale, U. Neologia e neologismi nell'Italia che cambia. *Il Mulino* (2021), 240.
6. Dardano, M., Trifone, P. *Grammatica italiana* (Bologna, Zanichelli, 1995): 636.
7. De Mauro, Tullio. *Grande dizionario della lingua italiana*, <http://www.gdli.it/>
8. *L'Enciclopedia Italiana* (дата звернення 23/09/2023), <http://www.treccani.it/enciclopedia/neologismo/>
9. *Lo Zingarelli – Zanichelli – Vocabolario della Lingua Italiana* (Zanichelli Editore S.P.A., 2013), 746.
10. Zingarelli, <https://dizionario.zanichelli.it/cultura-e-attualita/le-parole-del-giorno/parola-del-giorno/amicizia>
11. Zolli, P. Come nascono le parole italiane (Milano, Rizzoli Libri S. p. A, 1989), 226.
12. <https://www.iliesi.cnr.it/ONLI/entrata.php?id=16006>
13. https://www.treccani.it/vocabolario/fotoshoppare_%28Neologismi%29/
14. https://www.treccani.it/enciclopedia/twitterare_%28altro%29/

References:

1. Yakovenko, O. I. Doslidzhennya problemy vyznachennya ponyattya "termin". *Movni i konceptual`ni kartyny svitu* 14, 263 n. 2 [Study of the problem of defining the concept of "term". *Linguistic and conceptual pictures of the world*] (2004): 274–277.
2. *Accademia della Crusca*, <https://accademiadellacrusca.it/it/lingua-italiana/parole-nuove/> (Дата звернення 4.10.2023).
3. Adamo, Giovanni e Valeria Della Valle. *Le parole del lessico italiano* (Roma: Carocci, 2018).
4. Adamo, G., Della Valle, V., Neologismi, Ist. *Enciclopedia Italiana* (Vicenza, 2009).
5. Cardinale, U. Neologia e neologismi nell'Italia che cambia. *Il Mulino* (2021), 240.
6. Dardano, M., Trifone, P. *Grammatica italiana* (Bologna, Zanichelli, 1995): 636.
7. De Mauro, Tullio. *Grande dizionario della lingua italiana*, <http://www.gdli.it/>
8. *L'Enciclopedia Italiana* (дата звернення 23/09/2023),
9. *Lo Zingarelli – Zanichelli – Vocabolario della Lingua Italiana* (Zanichelli Editore S.P.A., 2013), 746.
10. Zingarelli, <https://dizionario.zanichelli.it/cultura-e-attualita/le-parole-del-giorno/parola-del-giorno/amicizia>
11. Zolli, P. Come nascono le parole italiane (Milano, Rizzoli Libri S. p. A, 1989), 226.
12. <https://www.iliesi.cnr.it/ONLI/entrata.php?id=16006>
13. https://www.treccani.it/vocabolario/fotoshoppare_%28Neologismi%29/
14. https://www.treccani.it/enciclopedia/twitterare_%28altro%29/